

Kansanrunojen sepittäjät ja esittäjät.

1. Käsiini sattui hiljakkoin eräästä antikvariaatista pieni lundilainen väitöskirja, joka esitettiin julkisesti tarkastettavaksi maaliskuun 2. päivänä 1831. Respondentteja oli kaksi, Henric Schönbeck ja J. Gillberg. Teos »Öfversigt af Södra Scottlands Folkpoesi» on aivan mitätön, mutta sen ensimmäisillä sivuilla on muutamia tyypillisiä lauseita, jotka tekivät minut mietteliääksi ja aiheuttivat sen, että ryhdyin tähän aiheeseen:

»Kun on harhailtu runouden maailmanmerellä samaa tutkimusintoa

tuntien kuin Kolumbus, voitaisiin vihdoin ankkuroida sen vanhan arvelun ääreen, että ihmiset aluksi ovat puhuneet Runon kieltä». Ja kaunopuheiset tutkijat lisäävät, varmemmaksi vakuudeksi, että runouden synty on sijoitettava »ajan aamuun». Muistin tätä lukiessani Elias Lönnrotin Kantelettaren esipuheen sanat: laulu ja soitto on »ikäskuin toinen, pyhempi kieli, jolla itsellensä tai muille haastelee erinäisiä halujansa ja mielensä vaikutuksia». Ja: »jos joku kysyisi soiton ja laulun syntyäikää, emme taitaisi juuri erehtyä, jos vastaisimme niiden synnyn ei paljo myöhäisemmän koko ihmiskunnan syntyäikoja olevan.»

Ei ole vaikeata havaita, mihin romanttishenkiseen lähteeseen nämä molemmat lausumat palautuvat! Johann Gottfrid von Herderin teoksen »Stimmen der Völkern im Liedern» kuuluisaan alkulauseeseen.

Romantikot, jotka Herderin lailla olivat sitä mieltä, että »runous on ihmiskunnan äidinkieli», harvoin kysyivät yksityisten kansanrunojen suhteellista ikää — kansanrunous kokonaisuudessaan oli heidän käsityksensä mukaan »vanhaa ja kaunista»; heidän mieleensäkään ei johtunut määrittellä sen eri kerroksia. Heidän teorioihinsa ei yleensä voinut sisältyä kysymystä: k u k a yksilö oli sepittänyt jonkin kansanrunon; ja Lönnrot varustikin Kantelettarensa ensimmäisen kirjan motolla »En tieä tekijätäni, Enkä tarkoin saajoani» ja lausui: »Kansanrunoja ei — — juuri saatakaan t e h d y i k s i sanoa. Niitä ei tehdä, vaan ne tekeytyvät itsestensä, syntyvät, kasvavat ja muodostuvat semmoisiksi ilman erityisettä tekijän huoletta.» Helsingfors Morgonblad sisälsi vuonna 1835 (N:o 72) yltiöromanttisen kirjoituksen: »Paragrafer ur Finlands Forntid»; siinä väitettiin »ns. Runojen», luonnonrunouden (naturpoesi) olevan, ei vain kansakunnan yksityisten hienojen, sivistyneiden jäsenten, vaan koko kansan runollisen mielen muovaamia.

Ei ole harvinaista, että romantikot pitivät lyriikkaa ihmiskunnan »idyllisen», epiikkaa taas sen »eepillisen» kauden runoutena. Edellämainittu Helsingfors Morgonbladın kirjoittaja puolestaan sanoo, että »vanhimmilla eli alkuperäisillä Suomalaisilla Runoilla on eepillis-myytillinen luonne». Samaan tapaan, kuten Hermann Schneider huomauttaa, romantikot yleensäkin arvelivat, että siis sankarirunous kuuluu kansan alkuperäisimpiin luomuksiin, on kansansielun välitön ilmaus, liittyy sen primitiivisimpiin yleiskuvitelmiin; ja että sen on luonut kirjaimellisesti koko kansa. Tätä kantaa edusti nuoruudenteoksessaan »Gedanken über Mythus, Epos und Geschichte» (1813) Jakob Grimm. Vuonna 1812 Wienissä pitämässään esitelmässä Fr. Schlegel asetti jokaisen Euroopan kansan kirjallisuuden esiateeksi muinaisen epiikan. Tämä teoria saapui Suomeen sekä saksalaisen että ruotsalaisen kulttuurin välityksellä; merkkejä siitä voimme löytää

J. G. Linsénin ja A. J. Sjögrenin kirjoitelmista. Siten Sjögren puhui vuonna 1821 ilmestyneessä tutkielmassaan »Ueber die finnische Sprache und ihre Litteratur» »kansakunnan eepillisestä aikakaudesta»; edellämainitut Schönbeck ja Gillberg taas jokaisen kansakunnan mainetkoja uhkuvasta eepillisestä nuoruudesta. Tälle katsomustavalle oli täysin vieras ajatus runoilijan yksilöllisyydestä: koko kansa muka oli aikoinaan, hämärässä menneisyydessä, ottanut aktiivisesti osaa runouden luomiseen. Myöhäissyntyinen romantikko Eliel Aspelin »Kalevalan tutkimuksissaan» (1882) sanoi tätä omituista prosessia »suurenmoiseksi henkiseksi toimitustyöksi», »salaperäiseksi runolliseksi toimitustyöksi».

Juuri tuo »salaperäisyys» kiehtoi romantikkojen mieltä; miten tuo sepi-tystyö oli tapahtunut, siihen vain harvoin pyrittiin saamaan vastausta. Niinkuin Montaigne sanoi, kansanrunous on »pelkkää luontoa». »Kansanrunous», »luonnonrunous» oli romantikoille kollektiivista runoutta, joukko-tuotantoa, vastakohtana yksilölliselle taiderrunoudelle; Elias Lönnrot sanoo kansanrunoutta ilmaumaksi, taiderrunoutta työksi. »Kansa, joka ei jakautunut mihinkään luokkiin, muodosti eräänlaisen yhteispersoonallisuuden, joka ei tuntenut inhimillisen toiminnan yksilöllisiä ilmauksia — tämä oli kansanrunouden luoja», määritteli E. N. Setälä tuollaisen käsityskannan.

Utuihin, oudon epätodellinen haaveajattelu kansanrunouden kollektiivisesta luojasta ja siihen toisinaan liittyvä kuvitelma runonsäkeiden ja -motiivien vitkallisesta kokoutumisesta yhtenäisiksi runoiksi, kuvastuu vielä nykyajankin tiedemiesten teoksien sanonnoissa — puhumattakaan maallikkokäsityksistä — senkin jälkeen kun on todistettu, että kansanruno ei ole voinut syntyä »itsestään», epäyksilöllisen improvisaattorin luomana, että senkin — kuten minkä tahansa taiderrunon — on sepittänyt runoilija, joskin tuntematon, että, niinkuin Kaarle Krohn sanoo, »jokaisen runon ja sadun täytyy olettaa syntyessään olleen johdonmukainen ja eheä luoma», että, niinkuin E. N. Setälä lausuu, »jokainen kansanruno alkuaan on ollut ajatuksellinen kokonaisuus ja yksilöllinen tuote».

2. Taneli Juslenius julkaisi vuonna 1700 hartaan teoksensa »Aboa vetus et nova» ja siinä hän lausuu suomalaisesta kansanrunoudesta puhuessaan: »Tätä taitoa harjoittavat muuten Suomessa niin hyvin oppineet kuin talonpojat, joille, kuten muinoin Arkadialaisille, on annettu synnynnäinen kyky runoilla mitä ihanimpia lauluja jokaisesta aiheesta milloin hyvänsä. Tämä näyttäneen ulkomaalaisesta uskomattomalta, mutta on niin usein saatu kokea, että — varsinkin mitä meikäläisiin tulee — ei runoilijoita tehdä, vaan sellaisiksi synnyttään.»

H. G. Porthan sanoi klassillisessa teoksessaan »De poësi Fennica» näitä

Jusleniuksen huomioita kerrassaan mainioiksi ja hienoiksi («praeclara autem & eruditissime observata sunt»). Omasta puolestaan hän lisäsi, että suomalaiset runotarten maalaisystävät («agrestes musarum amici») osaavat sepittää runoja »ainoastaan oman mielensä innon ja ihmeellisen rikkaan mielikuvituksensa avulla». Ei ole, hän sanoo, sisämaassa »ketään varsinkaan vanhempaa henkilöä, joka ei joskus tilaisuuden sattuessa rohkenisi sepittää runoa. — — Nämä voivat mistä aineesta hyvänsä, joka vain on heidän käsityskykyynsä soveltuva, ja tavallisesti valmistamatta lasketella sangen onnistuneita runoja hehkuvan pakon ajamina ja jonkinlaisen runollisen innostuksen vallassa. Sen olen monesti ihmeekseni saanut nähdä.»

Sekä Juslenius että Porthan puhuvat ns. talonpoikaisrunoilijoista — Porthan suorastaan tässä yhteydessä mainitseekin nimeltä iisalmelaisen Paavo Remeksen, jonka muudan valituslaulu painettiin Turussa vuonna 1765. Mutta se, joka vaivautuu lukemaan koko heidän kuvauksensa, havaitsee helposti, että he tuskin välittivät pitää erillään toisistaan perinnäisten muinaisrunojen laulajaa, siis epäproduktiivista tradition kannattajaa, ja uutta luovaa runoniekkaa. C. A. Gottlund otti teoksessaan »Väinämöiset», joka ilmestyi vuonna 1828, esille kysymyksen »nykyisten Runojen» ja »vanhoin Runojen» suhteesta, ja hän sanoi rohkeasti: »myö löyämme e.m. että tämän Ryynäisen ja poika-Huuhntisen Runot ovat verrattavina mejän peä-Runojamme vanhan Väinämöisen virsitekoihin». Mutta hän huomautti myös, että ne voidaan rinnastaa toisiinsa vain muodon puolesta; sisällykseltään ne eroavat olennaisesti. Ja Elias Lönnrot, kirjoittaessaan artikkelinsa »Om närvarande tids poesi hos Finska Almogen», joka ilmestyi J. Grotin Calenderissa vuonna 1842, karakterisoi havainnollisin esimerkein tämän »nykyaikaisen» rahvaanrunouden.

Myöhemmät sukupolvet ovat tuskin pyrkinet samastamaan »muinaisrunoutta» ja »talonpoikaisrunoutta». Ja kuitenkin on sanottava, että niiden välillä tuskin on periaattellista eroa: jälkimmäinen on edellisen jatkaja, ja vain se seikka, että kulttuuriympäristö on muuttunut, aiheuttaa sen, että ne sisällykseltään ja koko hengeltään eroavat suuresti toisistaan. Talonpoikaisrunoilijain tuotteet kuvastelevat kerrassaan mainiosti 1700-luvun ja 1800-luvun ylen ahdasta maalaisyhteiskuntaa — johon jo uuden sivistyksen säteet, vielä valovoimaltaan himmeinä, ovat ennättäneet, kun taas »muinaisrunous» välittää tietoja paljon varhaisemmilta kausilta — sanon kausilta, koska siinäkin on lukuisia eri kerrostumia. Talonpoikaisrunoilijat, jotka usein olivat seuduillaan arvossapidettyjä miehiä, ovat konkreettisia, kerran eläneitä ihmisiä. On selvää, että myös varhempien kulttuurikausien runoilijat ovat olleet periaattessa heihin rinnastettavia yksilöitä, vaikka näiden nimet ovat aikojen vieressä painuneet unhoon.

Tämä toteamus on tietysti niin itsestään tarjoutuva, että siihen tuskin kannattaisi nykyisin enää puuttua, ellei yhä uudestaan sukeltautuisi esiin oudon liioittelevia tuumailuja, jotka ovat omiaan hämäänttämään kansanrunouden syntykysymyksiin tarkemmin perehtymättömiä.

3. Luulen löytäneeni yhden pienen esimerkin runonlaulajasta, jota oikeastaan voisi nimittää elinkelpoisen, entisensävyisen runouden sepittäjäksi, siis runoilijaksi, jonka tuotteet ovat siirtyneet »kansanrunouteen».

Kantelettaren esipuheessa Lönnrot kertoo Mateli Kuivalattaresta, Ilo-mantsissa vuonna 1760 syntyneestä runonlaulajasta. Suuri runonkerääjä kävi hänen luonaan Koitereen rannoilla vuonna 1838 ja talletti häneltä runsaan joukon lyyrillistä runoutta — jopa niin paljon, että hänen oli pakko uuden saaliinsa vuoksi uudistaa jo valmiina oleva Kantelettaren käsikirjoitus. Johdatellessaan Mateli Kuivalattaren mieleen laulettavia runoja Lönnrot luki hänelle aikaisempia keräelmiään. »Mateli Kuivalatar, joka muutamista muilta kerätyistä tyttöin lauluista, kun niitä hänen kuulaksensa luimme, sanoi: 'no vieläkö nyt sitäki maassa muistellaan ja ken sitä teille lauloi? — Minä sen ennen nuorra tyttöinä ollen tein!' — Akan ilman syytä entisestä lauluteostansa kehuneen emme uskokaan, sillä siinäki iässä oli hyvä laulaja ja toiseksi niitä tekemäksensä sanotuita tyttöin lauluja ei juuri laulettukaan Ilo-mantsia ja Lieksan rajakylä ulompana.»

Olen rohjennut teoksessani »Viimeiset runonlaulajat» yhtyä Lönnrotin käsitykseen. Tutustuttuani Mateli Kuivalattaren runoihin olen voinut havaita, että monet niistä sisältävät niin yksilöllisiä ja niin paikallistettavissa olevia piirteitä, että eräät edustavat niin myöhäistä kulttuuriympäristöä, että Mateli Kuivalatar todella saattaa olla niiden sepittäjä. On sanottava, että Kuivalatar hallitsee mestarillisesti muinaisrunon jäljittelemättömän rytmin ja muut keinovarot. Tuossa teoksessa esittämieni näytteiden nojalla ja Kuivalattaren omiin sanoihin luottaen rohkenisin siis nähdä hänessä ainoan tunnetun Kantelettareen sisältyvien laulujen kansanomaisen runoilijan. Olettamustani tukee havaintoni: niinkuin Lönnrotin aikana, ei myöhemminkään useita Mateli Kuivalattaren runoista ole tavattu laajalle alueelle levinneinä; ovatpa eräät niin ainokaisia, ettei niille ole löydetty ensinkään vastineita. — Onko välttämätöntä olettaa, että 1780-luvulla, Kuivalattaren nuoruudessa, runot olivat jo peräti »kiinalaistuneet», että luomisvoima oli kansan keskuudessa ehtynyt? Eikö ole päinvastoin luonnollista, että tavattoman elinvoimaiseen laulukulttuuriin sisältyi vielä tuoloin kaksi osaa: aktiivinen luominen ja passiivinen muistaminen?

Olemme näin siis ikäänkuin »saaneet kiinni» yhden kalevalaisen runouden runoilijan, ehkäkin myöhäsyntyisen; en malta olla tähdentämättä esi-

merkin periaatteellista merkitystä. Sen avulla voidaan tehdä pitkälle meneviä *ex analogia* -päätelmiä, kun pyritään selvittämään myös muiden — ja paljon kauemmaksi menneisyyteen palautuvien — kansanrunojen luomisprobleemeja.

4. Mateli Kuivalatar ammensi runojensa aiheet läheisestä ympäristöstään, omasta elämänpiiristään, jota rajoittivat Ilomantsin järvet, vaarat ja metsät. Hän saattoi siten puhua Tokrajärvestä, Lylyvaarasta ja Sonkajasta, jotka ovat hänen kotiseutunsa paikkoja. Hän saattoi runoihinsa soviittaa tietonsa pilleistä, harpuista, kanteleista, vieläpä rummuista ja kamarista — mainitsen nämä esimerkit, jotka valaisevat sitä kulttuurikalustoa, joka oli tarttunut hänen runoihinsa. Nämä riittäkööt osoittamaan, että hänen runoutensa ikäänkuin ilmiantaa toisaalta syntymäpaikkansa, toisaalta summittaisen syntymäaikansa, — vaikka emme tietäisikään häntä näiden runojen luojaksi, voisimme itse runoista lukea, että sepittäjä on ollut ilomantsilainen ja elänyt aikana, jolloin tunnettiin harppu, rumpu ja kamari, sanoina, ehkä käsitteinäkin.

Kun pyrimme pääsemään selville vanhemman kansanrunoutemme sepittäjistä, tarjoavat itse runot useassa tapauksessa erittäin runsaasti tällaista määritysainesta. Runojen usein satalukuisia toisintoja analysoidessamme emme tosin pääse runoilijan nimeen asti — tehtävä, joka monien häiritsevien tekijäin vuoksi ei ole yksinkertainen eikä suoraviivainen. Mutta pääsemme monesti hänen kotiseutuunsa, hänen aikaympäristöönsä, hänen kulttuuriympäristöönsä. Voimme eräissä tapauksissa huoda sangen täsmällisen kuvan hänen sivistystasostaan, hänen uskonnollisista ja moraalikäsitteistään, hänen runoudentuntemuksestaan jne. Kalevalamittaiset runomme eivät nykyaikaiselle tutkijalle ole enää saman kulttuurikauden huomuksia; ne eivät suinkaan edusta yksitasoista, epämääräistä muinaisuutta, vaan menneisyyden eri kerrostumia — tai, jos haluamme täsmentää sanotun ja käyttää terminologiaa, joka nähdäkseni yllätyksellisyydestään huolimatta on johdonmukaista: eri runoilijakouluja ja eri runoilijajayksilöitä. Viimeinen lause jää tietenkin relatiiviseksi; runoilijan nimen korvaavat tässä yhteydessä karakterisoivat määreet ja usein verrat väljät tai onnellisessa tapauksessa melko täsmällisetkin vuosilukujen, paikkakuntien ja kulttuuriympäristöjen maininnat.

5. Olen tutkimuksessani Piispa Henrikin surmavirrestä pyrkinyt antamaan kuvan tämän keskiaikamme mahtavimman runoelman luojasta — runoluomuksen, jota en epäilisi nimittää maailmankirjallisuuteen kuuluvaksi. Olen, käyttäen hyväkseni tämän runon tyyliominaisuuksia ensiksi-

kin osoittanut, että tuon runon *poeta anonymus* on tuntenut kansanrunouden eepilliset lait; että hän on käyttänyt hyväkseen runoan sepittäessään suomalaisen kansanrunouden tyyppillistä klišeaineistoa; että hän on erityisesti tuntenut pohjoismaisten ritariballadien tyylikeinoja ja »kalustoa»; että hänen intressipiirissään ovat huomiotaherättävällä tavalla olleet mm. hevonen kaikkine valjaineen. Mutta toiseksi hän on tuntenut hyvin kirkollisen tradition, jota hän on jopa plagiatorisesti käyttänyt hyväkseen. Hänet voidaan rinnastaa keskiajan ranskalaisiin truveereihin ja jonglööreihin, jotka sepittämiään lauluja esittivät pyhiinvaelluspaikoilla. Nämä määritelmät, jotka tässä olen voinut vain suppeasti esittää, tuovat eteemme omalaatuisen kansanrunon runoilijan: keskiajan katolisesta ja skandinaavisesta sivistyksestä osalliseksi tulleen, mutta myös aidon suomalaisen runoperinteen hyvin tuntevan miehen. Epäilemättä voitaisiin samaa analysoivaa metodia käyttäen päästä sangen lähelle muidenkin keskiaikaisten legendalaulujemme ja myös balladiemme sepittäjien persoonallisuutta.

6. Muinaisten sankarirunojemme runoilijat eivät suinkaan edusta samaa säätyä, eivät ole eläneet edes samoilla vuosisadoilla, eivät samoilla seuduillakaan.

Voimme sankarirunoudessamme, jo päällisin puolin sitä analysoidessamme, erottaa *merirunoutta* — esim. runot Lemminkäisestä, Kaukamoisesta ja Kaukomielestä kuuluvat tähän runokerrostumaan. Tämä runous rinnastuu hämmästyttävällä tavalla Skandinavian viikinkiajan runouteen, ja jos sen »kulttuurikalustoa» ryhtyisi yksityiskohdittain analysoimaan, voisi epäilemättä löytää sellaisia erikoispiirteitä, jotka »aitaisivat» tämän runolaadun runoilijan tyytit. Samaa menettelytapaa käyttäen voisimme päästä *maanviljelysrunouden* — sellaisen kuin jylhän Kullervo-runoston runoilijain jäljille. Niinikään voitaisiin enemmän tai vähemmän valottaa *Pohjanrunouden* — Kalevalan ytimeksi otetun runouden sepittäjien olemusta, sijoittaa heidän kotiseutunsa tiettyyn seutuun, määrittää heidän sivistystasonsa, osoittaa se aika, milloin he elivät, jne.

Tällaiset määrittelyt tietenkin muodostuisivat pakosta enemmän tai vähemmän epämääräisiksi, ja tulos olisi todennäköisyys. Mutta kokemukseni osoittavat, että tämä uusi kysymyksenasettelu on erittäin hedelmällinen ja aiheuttaa sen, että romantiikasta peräisin oleva ajattelutapa, joka edelleenkin rasittaa tutkimustamme — sen eräissä uusimmissakin saavutuksissa — vähitellen karisee. Jo se seikka, että käsitetään terveesti runon syntyneen kerran — ei kerääntyneen eri säkeistä, ei syntyneen yhä uudelleen eri runonlaulajain »sepittämänä», on voitto, johon tämä kysymyksenasettelu johtaa.

Arvelen, että on työhypoteesina poistettava tyystin se raja-aita, mikä yhä edelleen on »kansanrunon» ja taiderunon välillä. Selvintä on siis sanoa: kumpikin on taideruno. Kummallakin on runoilijansa. Kansanruno vain, kirjaan kiintymättömänä, muistin varaan uskottuna, joutuu luovalta runoilijalta runonlaulajalle, tältä jälleen uudelle runonlaulajalle, jne. Täten kansanruno säilyy. E. N. Setälä on hausalla tavalla verrannut tätä muistinvaraista säilymistä nykyaikaisen kirjateoksen »kokemuksiin» sen valmistuttua kirjailijan työpajasta. »Sen 'kopiointsijoina', 'monistajina' ja 'kustantajina', vieläpä sen 'ennakkosensoreina' ovat ainoastaan muisti-voimaiset kansanmiehet ja -naiset.»

Eräs seikka ansaitsee tähdentämistä, koska juuri sen kohdalla on joskus, vieläpä aivan äskettäin pahasti harhauduttu: runonlaulaja ei suinkaan ole itse luova runoilija. Hän on vain tradition kannattaja. Juuri tätä hänen passiivista suhtautumistapaansa saamme kiittää siitä, että alkuperäinen runo saatetaan laulaa vielä vuosisatojenkin kuluttua suhteellisen lähellä perusasuaan — tästä on esimerkkejä — vaikka toisaalta runonlaulajain niin sanoakseni inhimilliset puutteet, ennen kaikkea hänen muistinsa epäluotettavuudesta tai esim. hänen sivistystasostaan riippuvat tekijät voivat aiheuttaa sen, että runo etääntyy perusasustaan, »turmeltuu». Venäläisten bylinain tutkija Reinhold Trautmann mainitsee Aunuksen sankarilaulujen esittäjistä (skazatel, skazitel): »Jokainen laulaja pyrkii laulamaan niin, kuin hän on oppinut — toiminnan kulun ja rakenteen, tapausten ja ihmisten esityksen hän pyrkii tietoisesti säilyttämään: hän ei halua runoilla, ei improvisoida — tämä kehityksen aste on kauan sitten ohitettu —, vaan toistaa opitun ja muistissa säilyneen laulun mahdollisimman täsmällisesti. Vain siten on mahdollista, että vuosisatoja vanhat olosuhteet elävät bylinauluissa.» A. Markov kertoo, miten suuri bylinainlaulaja Agr. Krjukova sanoi: »Olkoon kirottu se, joka uskaltaa lisätä jotakin bylinaulujen sisällykseen tai ottaa pois jotakin.» Toinen laulaja, A. Rjabinin, taas lausui: »Voisiko bylinasta jättää pois sanaakaan? Siksi se on *starina*, että meidän on laulettava niinkuin vanhat lauloivat. Emme me niitä sepittäneet, eivät ne myös lopu meidän kerallamme.» Tämä pätee myös, kun kysymyksen tulevat suomalaisten sankarirunojen laulajat.

Tällaisten uskollisten »jäljentäjien» huostassa runo säilyi; ja osaksi juuri heidän huolekkaaseen tarkkuuteensa perustuu ns. suomalaisen kansanrunoudentutkimuskoulun käsitys siitä, että muinaisrunot voidaan rekonstruoida alkuasuunsa, perusmuotoonsa vertailemalla eri toisintoja keskenään. On kuitenkin ilman muuta selvää, että tuo »uskollisuus», »huolekas tarkkuus» oli vain suhteellista jo siitä syystä, että ihmismuistiin ei voida kaivertaa runonsäkeitä yhtä mekaanisesti kuin savitauluun; ja tietenkin

on myös selvää, että se alkumuoto, johon tutkimus vertailujen avuin päätyy, on vain todennäköinen alkumuoto, ei absoluuttinen. Huomiota ansaitsee se seikka, että näiden »jälkilaulajain» joukossa nähtävästi sangen usein on ollut myös aktiivisia runoilijoita, jotka ovat tahallisesti mukailleet runoa ja luoneet siitä oman redaktionsa, joka voi suuresti poiketa alkurunosta. Kansanrunoudentutkimuksen termi redaktio, Tarton professorin Walter Anderssonin ensimmäisenä käyttämä, on uusimman tutkimuksen suurimpia yksinkertaisia keksintöjä, jolla on ollut mullistava vaikutus; tässä esityksessä minun on kuitenkin syrjäytettävä ne kysymykset, joiden pohtimiseen se antaisi aihetta.

Edellisestä saattaisi seurata, että koko termi *kansanrunous* hylättäisiin — sehän kuuluu romanttisen koulun keksintöihin ja sehän epäilemättä on omiaan harhauttamaan tai ainakin häiritsemään sanasaivartelijoita ja termi-intoilijoita. Tämä hylkääminen voisi olla johdonmukainen seuraus siitä väitteestäni, että kaikki runous on yksilöllisesti luotua, että kollektiivisesti luotua runoutta ei ole olemassakaan. En kuitenkaan voi päätyä tällaiseen hylkäystuomioon.

Käsitän, että runon jälkilaulannalla on käytännössä suuri merkitys. Siitäkin huolimatta, että runonlaulajat pyrkivät itsepintaisesti säilyttämään oppimansa väärentymättömänä ja kertaamaan sen entisin sanoin, on tekijöitä, jotka voimakkaasti jarruttavat tätä pyrkimystä: ja niin tapahtuu, että runosta hivuttautuu pois yksilöllisiä ominaisuuksia ja jäljelle jää ennen kaikkea se, mikä sopeutuu yleiseen makuun. Tämä sovinnaisemmaksi, yleisemmäksi, ikäänkuin kaavaan-valetuksi muotoutuminen on sosiaalinen ilmiö: ja siinä mielessä sana *kansanrunous* on kelvollinen edelleen käytettäväksi. Runonlaulajien, so. jälkilaulajien yhteydessä ei sen sijaan voida puhua runoilusta, ei esim. Arhippa Perttusen runoilusta, ei hänen runostaan jne.; voidaan puhua vain erään sosiaalisen ryhmän jäsenen mekaanisesta toistosta, jolla ei myöskään ole tekemistä uudelleenrunoilun kanssa — joka sek in on luovaa runoilua. Näin on laita siitäkin huolimatta, että esim. juuri Arhippa Perttusen toistama runo saattaa suuresti poiketa siitä runosta, jonka *poeta anonymus* aikoinaan loi. Luova, yksilöllinen runoilu on jotakin kokonaan muuta kuin jo olemassaolevan runon tahaton sopeuttaminen jonkin sosiaalisen ryhmän tarpeisiin. Runonlaulajat **a l i s t u v a t** noudattamaan sosiaalisessa ryhmässään hyväksytyjä »epillisiä lakeja». Tällaiset lait on muuten nerokkaasti rekisteröinyt tanskalainen tutkija Axel Olrik, ja ne pätevät ihmeellisellä tavalla kaikkeen kertovaan kansanrunouteen, sekä suorasanaiseen että runoasuiseen nähden. Voidaan sanoa, että mikäli alkurunon luoja on poikennut yleisesti hyväksytyistä muodon laeista, mikäli hänen runos-

saan individualistiset piirteet ikäänkuin »törröttävät», hänen runonsa runonlaulajain hallussa pakosta tyypillistyy, sovittautuu valmiisiin konventionaalisiin kaavoihin, liittyy tiettyyn *runolaatuun*. Eikä tässä kyllin: säilyessään traditionkannatajain hallussa sukupolvesta sukupolveen, siirtyessään myös uusille paikkakunnille ja uusiin kulttuuriympäristöihin runo samoin pakosta saa piirteitä, jotka ovat sen alkuperäiselle luonteelle vieraitakin, mutta jotka tekevät sen »soveliaaksi» sille ajalle ja sille seudulle, jossa sitä nyt lauletaan. Mutta tässäkin yhteydessä on varottava liioittelua: alkuperäisellä juonella on ihmeellinen kyky sitkeästi säilyä; alkuperäiset säkeet eivät niinkään helposti korvaudu uusilla; vieläpä uudessa ympäristössä laulamishetkellä vieraat sanat, ikäänkuin kummituksina menneiltä ajoilta ja vierailta seuduilta, pysyttäytyvät säkeen yhteydessä sitkeästi silloinkin, kun esittäjä ei niitä edes ymmärrä. Tässä siis taas toimii jarruna äsken mainitsemani epäproduktiivisten toistajien kunnioitus runon isiltäperittyä asua kohtaan. Näiden kahden vastakkaisen tekijän: säilyttämistendenssin ja sosiaalisen miljööän aiheuttaman tyypillistämistendenssin vallitessa ovat muotoutuneet ne kansanrunon toisinnot, mitkä runonkerääjät ovat saaneet talteen ja mitkä nykyisin tunnemme; niinkään ne toisistaan enemmän tai vähemmän poikkeavat redaktiot ja alaredaktiot, joita tavataan eri seuduilla ja samallakin seudulla eri sukujen keskuudessa, jos kohta näistä viimeksimainituista on sanottava, että niiden juuri siihen asuunsa muotoutumiseen ovat voineet vaikuttaa myös ne kaikkina aikoina kansan keskuudessa eläneet miehet ja naiset, joita nykyaikaisella kielellä nimitämme runoilijoiksi. Tällä uudelleenrunoilulla on silläkin epäilemättä ollut merkityksellinen osuus saman kansanrunon eri redaktioiden syntyyn.

Martti Haavio.